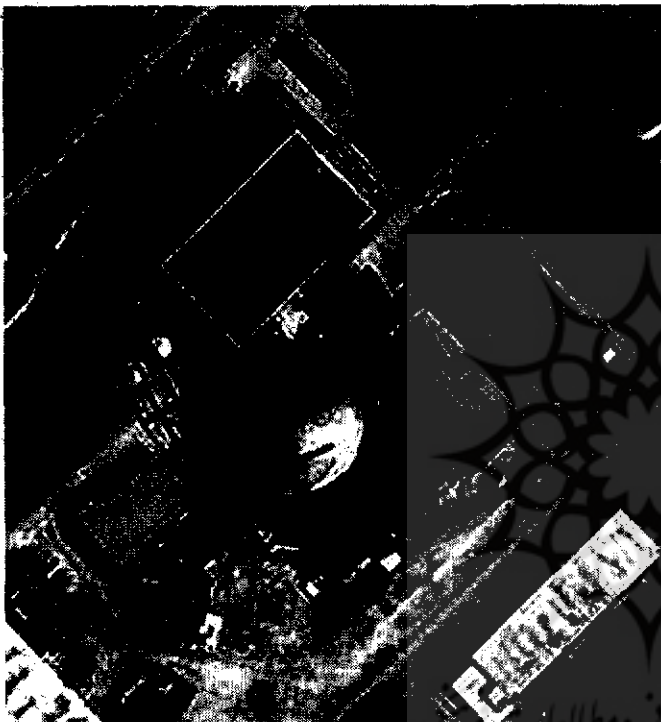

◆ دارود اویسی

هاشمی رفسنجانی، سید محمد خاتمی و محمود احمدی نژاد سه رئیس جمهوری ایران هر یک در دوران خود از نیروگاه اتمی بوشهر بازدید کرده‌اند. و دولت‌های آنان هر از چند گاهی وعده راه‌اندازی نیروگاه داده‌اند. اما هنوز این نیروگاه راه‌اندازی نشده است. مطلب ذیل به بهانه بازدید رئیس جمهور احمدی نژاد از نیروگاه، تاریخچه و موانع راه‌اندازی آن را بررسی می‌کند.

نیروگاه هزار مگاواتی هسته‌ای و غیرنظامی بوشهر سالیان درازی است که بنا به دلایل متعدد گرفتار بختک عدم راه‌اندازی شده و با وجود حضور بسیاری از کشورهای شرقی و غربی در احداث و بهره‌برداری از آن و صرف میلیاردها دلار هزینه ارزی و میلیاردها ریال برای ساخت، نگه‌داری، خرید، تهیه تجهیزات و تأمین و آموزش نیروی انسانی مورد نیاز آن بارها خلف وعده روس‌ها کماکان آن را خارج از شبکه تولید انرژی کشور قرار داده است. هنگامی که این گزارش آماده چاپ می‌شد رئیس سازمان انرژی اتمی روسیه به تهران سفر کرد و بار دیگر در مورد راه‌اندازی سریع تر نیروگاه بوشهر وعده‌های تکراری داد.

در این گزارش ضمن ارایه تاریخچه‌ای کوتاه از نیم قرن تلاش ایران برای رسیدن به تولید برق از انرژی هسته‌ای تحولات روس‌ها در بوشهر به بوته نقد گذاشته شده است.

تاریخچه

نزدیک به نیم قرن پیش و در سال ۱۹۵۷ میلادی، ایران اولین گام‌های خود را برای بهره‌مندی از انرژی هسته‌ای برداشت. در این سال و در پی امضای یک موافقت‌نامه ایران و آمریکا همکاری هسته‌ای غیرنظامی خود را آغاز کردند. و ایالات متحده ضمن تأمین مقداری اورانیوم غنی شده، متعهد شد. در زمینه اعطای کمک‌های تکنولوژیک با ایران همکاری کند. چندی بعد و در سال ۱۹۵۸ میلادی، ایران به آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای پیوست و متعاقب آن در سال ۱۹۵۹ میلادی، خیابان امیرآباد شمالی در تهران شاهد افتتاح مرکز هسته‌ای

دانشگاه تهران بود و آمریکایی‌ها در سال ۱۹۶۷ میلادی یک راکتور تحقیقاتی پنج مگاواتی را در این مرکز راه‌اندازی کردند.

دهه هفتاد میلادی را باید دوران پرفراز و نشیبی برای انرژی هسته‌ای در ایران به شمار آورد. کشور ما، از یک سو در سال ۱۹۷۰ میلادی، پیمان عدم تکثیر هسته‌ای را امضا کرد و از سوی دیگر با مستقل کردن مرکز تحقیقات هسته‌ای دانشگاه تهران، سازمان انرژی ایران شکل گرفت و این سازمان به دنبال گسترش فعالیت‌های خود نسبت به عقد قراردادهای دوجانبه با کشورهای چون فرانسه و آلمان اقدام کرد.

در نوامبر سال ۱۹۷۴ میلادی نطفه نیروگاه بوشهر و بندرعباس بسته شد. آلمانی‌ها متعهد شدند که دو راکتور به ظرفیت ۱۲۰۰ مگاوات برای نصب در بوشهر به ایران تحویل دهند. راکتورهای ۹۰۰ مگاواتی فرانسوی نیز برای نیروگاه بندرعباس در نظر گرفته شده بود. شرکت کرافت ورک یونیون آلمان غربی در اگوست ۱۹۷۵ میلادی اقبالات اولیه بر روی راکتورهای بوشهر را آغاز کرد و در سال بعد توانست قرارداد خود را با ایران نهایی کند و در دسامبر ۱۹۷۷ میلادی، دولت آلمان مجوز ساخت چهار راکتور اتمی برای ایران را به شرکت کرافت ورک یونیون (به ارزش ۴/۸ میلیارد دلار) اعطا کرد.

با پیروزی انقلاب در ایران، آلمانی‌ها فعالیت‌های خود را به حالت تعلیق در آوردند و کار ساخت نیروگاه بوشهر نیز متوقف شد. در پی پیروزی انقلاب آمریکایی‌ها نیز تحویل اورانیوم غنی شده به ایران را متوقف کردند و حال و هوای انقلابی آن روزها موجب لغو یک جانبه قراردادهای همکاری هسته‌ای ایران با کشورهای طرف قرارداد شد. شرکت "یورودیف" فرانسوی پای ایران را به دادگاه‌های بین‌المللی باز و با طرح شکایتی در پی دریافت خسارت برآمد.

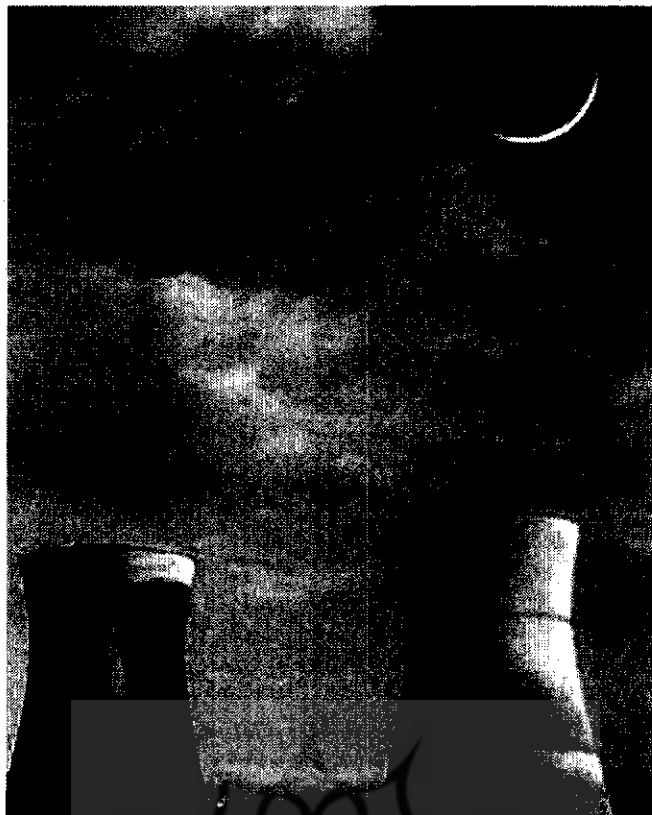
در لغو قراردادهای هسته‌ای، ایران گذشته از شرایط خاص دوران انقلاب که هر گونه قرارداد بین ایران و سایر کشورها را در زمان حکومت پهلوی استعماری می‌دانست باید از هراس غرب از دستیابی به انرژی هسته‌ای و احتمال مسلح شدن ایران به سلاح‌های

اتمی نیز نام برد. در زمان رژیم پیشین تبلیغات گسترده‌ای مبنی بر پیوستن ایران به کشورهای مسلط به انرژی اتمی شکل گرفته بود و این موضوع در همان سال‌ها نیز موجب بروز مخالفت‌هایی در قبال همکاری کشورهای غربی با ایران شده بود.

به هر حال تا سال‌های میانی دهه ۱۹۸۰ میلادی نیروگاه بوشهر در سکون و سکوت قرار داشت و از اواسط این دهه رایزنی با "زیمنس" (که شرکت کرافت ورک یونیون وابسته به آن بود) آغاز شد. در سال‌های پایانی جنگ عراق علیه ایران، بمباران متعدد این نیروگاه توسط نیروی هوایی عراق خسارات زیادی به ابنیه و تاسیسات نیروگاه بوشهر وارد ساخت.

در سال ۱۹۸۹ میلادی و به دنبال تملک شریک آلمانی گزینه‌های جدیدی وارد معادله ساخت این نیروگاه شدند، در اولین گام چکسلواکی (پیش از تشکیل دو کشور مستقل چک و اسلواکی) با ایران قرارداد همکاری منعقد کرد و به دنبال سفر علی اکبر هاشمی رفسنجانی (ریاست جمهوری وقت) به اتحاد جماهیر شوروی قراردادی مبنی بر همکاری دو جانبه در زمینه بهره‌مندی ایران از انرژی هسته‌ای به امضا رسید.

در جولای سال ۱۹۹۰ میلادی زیمنس به دنبال مخالفت دولت آلمان (ضمن پرداخت خسارت) از

ساخت نیروگاه هسته‌ای برای ایران را لغو کردند.

روس‌ها آمدند!

با کنار کشیدن شرکت‌های شرقی و غربی و امتناع آنها از همکاری با ایران برای تکمیل طرح‌های هسته‌ای تنها گزینه پیش روی دولتمردان ایرانی همکاری با روسیه بود. دلایل متعددی را می‌توان برای اشتیاق روسیه جهت ورود به طرح‌های هسته‌ای مطرح کرده و مورد بررسی قرار داد که عبارتند از:

۱- به دنبال انحلال اتحاد جماهیر سوسیالیستی شوروی، تمام تعهدات شوروی سابق در برابر سایر کشورها بر عهده روسیه قرار گرفته بود و همان گونه که پیش‌تر اشاره شد به دنبال پایان جنگ عراق علیه ایران، اکبر هاشمی رفسنجانی در سفری به شوروی قراردادی را مبنی بر همکاری مسکو با تهران در جهت

دستیابی ایران به انرژی هسته‌ای منعقد ساخته بود که این قرارداد بر ذمه روس‌ها قرار گرفت.

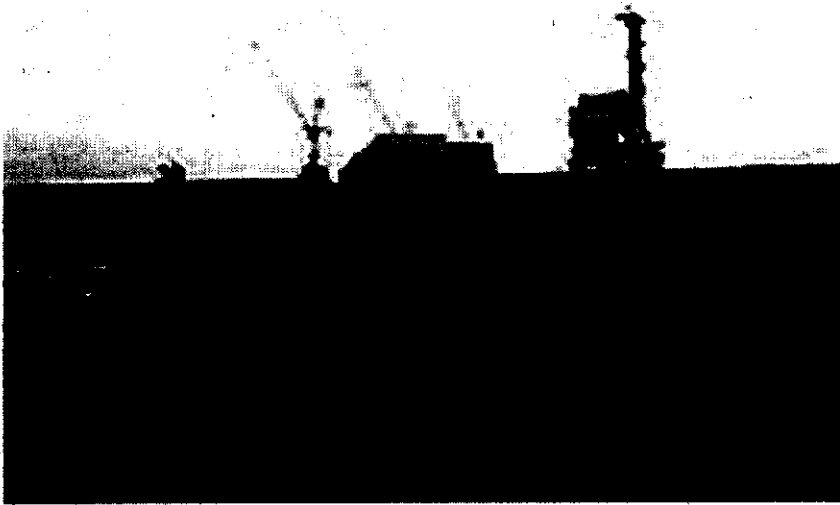
۲- از سوی دیگر وضعیت نابسامان اقتصادی کشورهای مشترک‌المنافع از جمله روسیه (که در حال گذار از اقتصاد سوسیالیستی به اقتصاد آزاد بود) نیز از جمله دلایلی بود که کرملین نشینان را به همکاری با ایران و بهره گرفتن از منافع مالی سرشار این همکاری سوق داده بود.

۳- پرستیژ علمی روس‌ها (و اقمار شوروی سابق) در بخش انرژی هسته‌ای به دنبال حادثه تلخ "چرنوبیل" به شدت خدشه‌دار شده بود و آنها منتظر فرصت مناسبی بودند تا بتوانند ضمن زدودن آن حادثه دهشتناک از آذهان عمومی یار دیگر خود را به عنوان یک کشور قابل اعتماد در عرصه انرژی هسته‌ای مطرح کنند.

۴- بیکاری دانشمندان روسی و پرداخت نشدن ماه‌ها حقوق به آنها از دیگر مشکلات بفرنج دولت کرملین در آن سال‌ها به شمار می‌رفت. این دانشمندان که بنیه علمی روس‌ها را تشکیل می‌دادند به راحتی توسط کشورهای غربی و سایر کشورها شکار می‌شدند و تنها راه مقابله با این تاراج علمی عقد قراردادهای همکاری با سایر کشورها و تزیق "کار و نقدینگی" به موسسات و شرکت‌های روسی بود.

بوشهر خارج شد و تکمیل این نیروگاه درهاله‌ای از ابهام فرو رفت. چینی‌ها به عنوان یکی از گزینه‌های اصلی طرف مذاکره با ایران قرار گرفتند که این مذاکرات در سال ۱۹۹۰ میلادی منجر به عقد یک موافقت‌نامه ده ساله همکاری‌های هسته‌ای بین دو کشور شد و چهار سال بعد چین با ایران قراردادی را عقد کرد که به موجب آن چینی‌ها متعهد شدند که دو راکتور ۳۰۰ مگاواتی تولید برق برای ایران بسازند. قابل ذکر است که در ژانویه ۱۹۹۷ میلادی چینی‌ها طرح

هر چند بهانه جویی و وعده‌های سرخرمن دادن روس‌ها را پایانی نیست اما پس از روس‌ها باید منتظر گریه‌رقصانی اعراب حاشیه خلیج فارس بر سر راه‌اندازی این نیروگاه باشیم

۵- تحولات دهه ۱۹۹۰ میلادی در آسیای میانه و قفقاز و انحلال اتحاد جماهیر شوروی و پاره پاره شدن ابر قدرت سابق به کشورهای کوچک و بزرگ روس ها را ترغیب می کرد به سمتی حرکت کنند که بتوانند نقشی پررنگ در معادلات بین المللی ایفا کنند. روس ها با وجود تحریم اقتصادی ایران از سوی ایالات متحده آمریکا عرصه مناسبی برای عرض اندام برابر رقیب برادر بزرگ تر (آمریکا) می یافتند و این فرصت را پیدا می کردند که بتوانند در جهان به ظاهر تک قطبی آن روزها جایگاهی برای خود بیابند.

در سال ۱۹۹۵ میلادی قرارداد تکمیل راکتور اتمی نیروگاه بوشهر با روس ها منعقد شد و در ژانویه ۱۹۹۷ میلادی ۲۰۰ مهندس روسی ساخت راکتور آب سبک را در بوشهر آغاز و به صورت جدی در طرح های هسته ای ایران حضور پیدا کردند. آنها در سال بعد نیز پیشنهاد ساخت یک راکتور تحقیقاتی با استفاده از اورانیوم ۲۰ درصد غنی شده را به ایران ارائه دادند. در ماه فوریه سال ۱۹۹۹ میلادی اولین رو درویی روس ها و آمریکایی ها بر سر مسایل هسته ای ایران رخ داد. هر چند که ده شرکت روسی به دلیل فروش تکنولوژی هسته ای و موشکی به ایران مورد تحریم آمریکا قرار گرفتند اما روس ها توانستند که در معادلات جهانی برای خود جایگاهی نوین تعریف کنند. آنها خود را برنده اصلی جنگ پنهان ایران و آمریکا می دانستند. این موضوع در حالی بود که در پی کناره گیری چین از طرح های انرژی اتمی ایران، چک ها نیز به دنبال تهدید جدی آمریکا عطای همکاری در این نیروگاه را به لقای آن بخشیدند. در فوریه سال ۲۰۰۰ میلادی بر اساس مصوبه سنای آمریکا کلیه شرکت هایی که به تسلیحات هسته ای، شیمیایی و میکروبی ایران کمک کنند مورد تحریم و مجازات قرار خواهند گرفت. به دنبال این مصوبه شرکت های چک از تحویل قطعات تهویه نیروگاه بوشهر امتناع کردند و فضا برای جولان روس های حساب گر آماده و مهیا شد و آنها در ژوئن سال مذکور با خوش بینی از تکمیل نیروگاه بوشهر تا سال ۲۰۰۲ میلادی خبر می دادند هر چند که اندک زمانی بعد از سال ۲۰۰۵ میلادی به عنوان سال افتتاح نیروگاه بوشهر نام بردند.

بازی روس ها!

با آغاز هزاره سوم میلادی و پافشاری آمریکا و متحدانش بر انحراف طرح های هسته ای ایران

در سال ۱۹۹۵ میلادی قرارداد تکمیل راکتور اتمی نیروگاه بوشهر با روس ها منعقد شد و در ژانویه ۱۹۹۷ میلادی ۲۰۰ مهندس روسی ساخت راکتور آب سبک را در بوشهر آغاز و به صورت جدی در طرح های هسته ای ایران حضور پیدا کردند

و انتشار تصاویر ماهواره ای از دو سایت هسته ای در اراک و نطنز، نیروگاه بوشهر نیز از تبعات این اتهام در امان نماند و روس ها در بهترین موقعیت برای ابراز وجود قرار گرفتند و خنثان از بازی برنده بازنده که به ایران و آمریکا تحمیل کرده بودند هر از چندی با مقامات تهران و یا واشنگتن به تفاهم می رسیدند و ایران و آمریکا را به دام "رولت روسی" کشانیدند بررسی عناوین مطبوعات ایران و جهان

در سال های اخیر بر صحت این مدعا تاکید دارد. رومیانتسف در دسامبر ۲۰۰۲ میلادی و در پی سفر به تهران در یک کنفرانس خبری در پاسخ به این سوال که آیا نیروگاه با تاخیر بیشتری در اجرا مواجه نخواهد شد گفت: دلیل اصلی تاخیر در اجرای پروژه نیروگاه بوشهر، طراحی آن توسط یک کشور و سپس اجرای آن توسط روس ها بدون در اختیار داشتن نقشه ها است. در این کنفرانس خبری غلامرضا آقازاده رییس سازمان انرژی اتمی ایران تاکید کرد که نصب تجهیزات نیروگاه اتمی بوشهر تا پایان سال ۲۰۰۳ میلادی به پایان می رسد و راه اندازی آن به فاصله چند ماه بعد صورت می گیرد. وی افزود که از ابتدای سال ۱۳۸۳ خورشیدی نیروگاه هزار مگاواتی بوشهر به بهره برداری می رسد. سفر رومیانتسف به دنبال انتقاد آقازاده از تمل روس ها در تکمیل نیروگاه در حاشیه چهل و ششمین اجلاس کنفرانس عمومی آژانس بین المللی انرژی اتمی تصریح شده بود وزیر انرژی اتمی روسیه در آن دیدار وعده داده بود که با سفر به ایران و بررسی مراحل پیشرفت طرح از نزدیکه موانع کاری را بر طرف کند! چندی بعد رومیانتسف به خبرگزاری آسوشیتدپرس می گویند: هر چند که روسیه به ایران برای ساخت نیروگاه بوشهر کمک می کند ولی ایران، روسیه را از دیگر طرح های هسته ای خود مطلع نکرده است! این اظهارات خوراکی تبلیغی مناسبی در اختیار دولتمردان و رسانه های آمریکایی و اصرار آنها بر انحراف ایران قرار می داد و با وجود اعلام آمادگی ایران برای بازگرداندن پسماندهای سوخت هسته ای به روسیه، راه اندازی نیروگاه بوشهر باز هم به تعویق افتد. در ماه های پایانی سال ۲۰۰۳ میلادی الکساندر

رومیانتسف وزیر انرژی اتمی روسیه از آغاز تحویل سوخت نیروگاه بوشهر در سال ۲۰۰۴ میلادی خبر داد.

وی که با خبرگزاری ایتار تاس گفت‌وگو می‌کرد، افزود تا زمانی که ایران پروتکل الحاقی را امضا نکند روسیه هرگز سوختی را به ایران تحویل نخواهد داد و قرارداد بازگرداندن پسماندهای سوخت نیروگاه بوشهر تنها زمانی بین تهران و مسکو منعقد خواهد شد که ایران پروتکل الحاقی ۹۳+۲ را امضا کند. این واکنش‌های صریح از جانب مقامات روسی در حالی صورت می‌گرفت که در اکتبر سال ۲۰۰۳ میلادی ولادمیر پوتین و جورج بوش مذاکرات مهمی را در مزرعه اختصاصی بوش در تگزاس برگزار کرده و هر دو از نتیجه این مذاکرات راضی به نظر می‌رسیدند. حتی پوتین پیش از سفر به ایالات متحده در گفت‌وگویی مفصل خود با تعدادی از خبرنگاران مطبوعات و شبکه‌های رادیو-تلویزیونی آمریکا در پاسخ به سؤالی در خصوص فعالیت‌های هسته‌ای ایران ضمن تأیید نگرانی غرب می‌گوید: ما معتقدیم که استدلال شرکای ما (آمریکا و غرب) صحیح بوده است که سوخت هسته‌ای که در آینده به ایران ارسال خواهد شد ممکن است به عنوان ماده اولیه برای تولید مواد هسته‌ای مورد استفاده قرار گیرد.

پوتین همچنین اظهار داشت که: متخصصان ما نیز همین طور فکر می‌کنند و این مساله را تأیید می‌کنند و به همین علت است که از ایرانی‌ها خواسته‌ایم که سوخت هسته‌ای مصرف شده باید به روسیه باز گردد و اکنون می‌خواهیم که چنین شرایطی در قراردادهایمان منظور شود.

در دسامبر ۲۰۰۳ میلادی بار دیگر رومیانتسف از هماهنگی‌های به عمل آمده سخن به میان آورده و درخصوص زمان راه‌اندازی نیروگاه بوشهر گفت: راه‌اندازی فیزیکی واحد اول نیروگاه بوشهر که به معنی انتقال سوخت هسته‌ای به آن است در سال ۲۰۰۵ میلادی صورت می‌گیرد و این نیروگاه در سال ۲۰۰۶ میلادی وارد ساختار انرژی ایران خواهد شد.

توقیف دو ماهه در کلاتری!

در اواخر ژانویه ۲۰۰۴ میلادی خبرگزاری اینترفکس روسیه از رفع توقیف یک مخزن ویژه نیروگاه اتمی بوشهر خبر داد. این مخزن حدود ۲ ماه توسط یک کلاتری توقیف شده بود! یک مقام آگاه وزارت انرژی اتمی روسیه به خبرگزاری مذکور گفت:

این مساله در نتیجه ناهماهنگی شرکت اتم استروی اکسپرت (مجری طرح نیروگاه بوشهر) و یک شرکت حمل و نقل بروز کرد. کامیون حامل مخزن خنک‌کننده در اواخر ماه نوامبر ۲۰۰۳ میلادی در پاسگاه پلیس راه "لیو بلیاتووا" در جاده کیف - سنت پترزبورگ به خاطر تنظیم نادرست اسناد توقیف شده بود!

به دنبال رفع توقیف از این محموله و به فاصله ده هفته سایت خبری خاورمیانه به نقل از رومیانتسف از بی نتیجه ماندن مذاکرات برای تکمیل نیروگاه اتمی بوشهر خبر داد، بهانه این بار روس‌ها باز هم

رومیانتسف به خبرگزاری

آسوشیتدپرس می‌گوید:

هر چند که روسیه به

ایران برای ساخت

نیروگاه بوشهر کمک

می‌کند ولی ایران

روسیه را از دیگر

طرح‌های هسته‌ای خود

مطلع نکرده است!

بسیاری وجود دارد. در حال حاضر برای فعال کردن مجدد تجهیزاتی که تاریخ مصرف آنها گذشته، بازبینی و آزمایش مجدد نیاز است!

در سپتامبر ۲۰۰۴ میلادی ولادمیر پوتین در پایان کنفرانس "سوجی" (که پذیرای روسای جمهوری سه قدرت اروپایی بود) از فعالیت هسته‌ای ایران اظهار نگرانی کرد. در اکتبر ۲۰۰۴ میلادی سخنگوی وزارت انرژی اتمی روسیه ضمن تأکید بر پایان یافتن ساخت نیروگاه بوشهر از توافق در مورد بازگرداندن سوخت مصرف شده نیروگاه اتمی بوشهر به عنوان شرط اصلی راه‌اندازی نیروگاه می‌گوید: هر چند که امضای قرارداد سوخت اتمی نیروگاه بوشهر در مارس ۲۰۰۴ میلادی به امضای دو طرف ایرانی و روسی رسید اما راه‌اندازی این نیروگاه باز هم در گرو ما و اگرهای فراوانی است.

این بار اختلاس!

رییس دپارتمان محاسبات روسیه در جولای ۲۰۰۵ میلادی در مصاحبه با تلویزیون روسیه اعلام کرد: مسکو و تهران در حال بررسی نقش وزیر سابق انرژی اتمی روسیه در اختلاس میلیون‌ها دلار و تملک در ساخت فاز اول نیروگاه بوشهر هستند! روزنامه لس آنجلس تایمز به نقل از تلویزیون روسیه گفت: که "سرگی استیاشین" اظهار داشت که ما و ایران هر دو این سوال برآیمان ایجاد شده است که چرا ساخت نیروگاه بوشهر تا این اندازه طول کشیده است؟

وی در ادامه تأکید کرد که: ایرانی‌ها سوالات زیادی از "اوموف" (وزیر اسبق انرژی اتمی روسیه ۲۰۰۱-۱۹۹۸ میلادی) دارند، زیرا طبق اطلاعات آنها پروژه‌های متعددی در بوشهر وجود دارد که به رغم پرداخت شدن پول آنها هنوز اجرا نشده است؟! در پایان این خبر آمده است که روسیه با وجود مخالفت آمریکا و اسرائیل به ایران کمک می‌کند تا نیروگاه هسته‌ای بوشهر را بسازد!!!

هر چند که بهانه‌جویی و وعده سر خرمن دادن روس را پایانی نیست اما پس از روس‌ها باید منتظر گریه‌رقصانی اعراب حاشیه خلیج فارس در سر راه راه‌اندازی این نیروگاه باشیم.

چندی پیش "یاسل الراشد" رییس کمیسیون امور محیط زیست کویت از احتمال بروز فاجعه زیست‌محیطی در خلیج فارس ابراز نگرانی کرد، آنها بهانه خوبی چون "چرنوبیل" در استین دارند!

پسماند و افزایش هزینه‌های اتمام نیروگاه اعلام شد! با وجود آن که در دسامبر ۲۰۰۳ میلادی ایران پروتکل الحاقی را امضا کرد باز هم روس‌ها بهانه‌جویی را پیشه کردند و تکمیل و راه‌اندازی نیروگاه هسته‌ای بوشهر را به آینده‌ای نامعلوم واگذار می‌کنند. در ماه مه ۲۰۰۴ میلادی "آنتی پوف" معاون وزیر انرژی اتمی روسیه در مصاحبه‌ای با رویتر گفت: موضوع بازگشت ضایعات سوخت خواست ماست. ولی در بخش دیگری از سخنانش به کند شدن روند ساخت راکتور اتمی بوشهر به دلایل تکنیکی اشاره می‌کند و می‌گوید: به دلیل شروع پروژه از سال‌ها قبل و خرید تجهیزات از آلمان مشکلات تکنیکی